

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. V.

1 · 9 · 2 · 6

ŠT. 9.

VSEBINA 9. ŠTEVILKE Z DNE 1. SEPTEMBRA 1926.

Članki in razprave:

Dr. Ušeničnik A.: Sv. Frančišek Asiški	Stran	193
Lilleg Milan: O francoskem sindikalizmu. (Dalje prihodnjič.)	"	197
Dr. Breclj A.: Zakonska zaščita nerojenih — pri nas odpravljena	"	201
Inž. Lah R.: Vprašanje kmetijskih zbornic	"	204
Radešček Fr.: Ideje in smeri na delu za zedinjenje. (Konec prihodnjič.)	"	207

Pregled:

Politični pregled:

Zunanje politični dogodki. (Fr. S.)	"	211
Notranje politični dogodki. (Fr. S.)	"	212
Literatura	"	213

Kulturni pregled:

Cirilova knjižnica. (—c.)	"	214
-------------------------------------	---	-----

Socialni pregled:

Kako naj je stališče našega uradništva nasproti vprašanju redukcije plač. (Konec prih. — A. Lajovic.)		
Nekoliko odgovora. (Dr. A. Gosar.)	"	214
Literatura	"	216

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Poljanska cesta šte. 18) je pošiljati tudi rokopise. — Upravništvo je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportажni oddelek, Poljanski nasip 2. — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. — Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

SOCIALNA MISEL

L. V.

V LJUBLJANI, 1. SEPTEMBRA 1926.

ŠT. 9.

Dr. Aleš Ušeničnik:

Sv. Frančišek Asiški.

Ni tako modernega svetnika, kakor je sveti Frančišek Asiški, dasi je minilo od njegove smrti že sedem sto let († 1226). Zlasti naša mladina se vrača k njemu; pri njem, se ji zdi, da nahaja vse tisto, po čemer sama tako hrepeni: zavzemanje za življenje nasproti formi, za občestvo nasproti organizaciji, za preprosto vero nasproti intelektualizmu, za svobodnost božjih otrok nasproti naradni nesvobodi. Ali nima tako modern svetnik tudi za socialno vprašanje kaj pomembnega povedati? Gotovo da, in sicer v zmislu istega nasprotja življenja proti formi. Dosedaj smo govorili bolj o novih socialnih formah, sedaj je čas, da začnemo s sv. Frančiškom govoriti bolj o novem življenju.

Ne, da bi bilo govorjenje o formah nepotrebno, a bolj potrebno in prvo, kar je potrebno, je novo življenje. Saj je tako tudi z drugimi nasprotji, ki smo jih omenili. To so nasprotja posebne vrste, ki se v popolnosti res da izključujejo, a se v nepopolnosti vzajemno zahtevajo. Romano Guardini je napisal celo delo o takšnih nasprotjih in vsa človeška zgodovina se giblje v nekakšnem ritmu takih nasprotij. Za dobami racionalizma prihajajo dobe mističnega doživljanja, za dobami vezanih form dobe svobodnih pokretov. S tem pa ni rečeno, da je možno mistično doživljanje brez intelekta, ali da je možna svoboda brez zakonov, ali občestvo brez organizacije. Rečeno je le, da življenje zamrje, če prevlada forma in da se je zato treba vedno iznova vračati k notranjim virom življenja. Sv. Frančišek sam je z nekakšno tragiko občutil, da je tako. On, ki je tako prisrčno negoval skupnost svojih učencev kot bratovsko zvezo, ki naj bi ji bilo edino pravilo evangelij, se je vendar moral vdati, da je dobila ta zveza formo organizacije, ker bi sicer na tej zemlji ne mogla živeti in se razvijati. On, ki je tako ljubil preprosto, otroško vero, je vendar moral nazadnje postaviti svojim novincem profesorje teologije (sv. Antona in druge), samo na to naj skrbno pazijo, da »učenosť ne bo ugasila pobožnosti«. Takšen je zakon naše nepopolne narave: življenje zamrje, če se ne oblikuje; zamrje pa tudi, če oblike prevladajo. Boj proti formalizmu sme biti le boj proti prevladanju form, boj za življenje le boj za resnično življenje v tistih oblikah, ki brez njih ni življenja.

Tako je tudi s socialnimi reformami. Ni mogoče novo življenje brez novih socialnih oblik, a same oblike še niso življenje, a kjer je živo življenje, si samo ustvari tudi življenske oblike. Zato je oboje potrebno,

življenje in oblike, a največji socialni reformator je tisti, ki da novega življenja.

In takšen socialni reformator tudi še za našo dobo je sv. Frančišek Asiški.

Sv. Frančišek Asiški ni zasnoval nobenega novega socialnega programa; mirno celo lahko rečemo, da na kako socialno reformo v današnjem pomenu besede sploh mislil ni. Sv. Frančišek je mislil le na to, kako bi po božjem naročilu »popravljal hišo božjo«, kar je najprej tolmačil materialno, a potem doumel v duhovnem zmislu, to je, kako bi obnovil v Cerkvi resnično krščansko življenje in tudi nevernike pridobil za Kristusa. Spoznal je pa, da je glavni vzrok vsega zla napuh in velikaštvo. Križarske vojske so bile mogočno dvignile gospodarski napredek in nakupičile silo bogastva. Tega bogastva je bila deležna tudi Cerkev in z njim se je posvetni duh vrnil tudi vanjo. Ljudi je prevzelo hlepenje po vnanjem sijaju in uživanju in to hlepenje se tudi ob Cerkvi ni ustavilo. A ni večjega nasprotja z religijo križa kakor to hlepenje. Tega nasprotja ni prvi opazil sv. Frančišek. Opazili so ga tudi že drugi in tu in tam so vstajali reformatorji, ki so skušali s socialno revolucijo navrniti klerus na pot apostolskega uboštva.

Sv. Frančišek je zavračal vsako vnanjo revolucijo, tudi ni menil, da bi bogastvo samo bilo zlò, ampak zlò je pohlep, zlò je navezanost src na bogastvo, zlò je napuh, zlò je hlepenje po uživanju. Zato je sv. Frančišek začel notranjo revolucijo, revolucijo v dušah in srcih. Začel je zbirati tovariše, ki bi z njim, ponižni in ubogi, v evangeljski preproščini nasledovali ponižnega in ubogega Jezusa. Ustanovil je prvi red, za moške; ustanovil je drugi red (sv. Klare) za ženske; ustanovil je še tretji red, za tiste, ki ne morejo zapustiti sveta, a ki bi radi v svetu, v družinah, kar najbolj posnemali to življenje ponižnosti in uboštva. Ker je sv. Frančišek videl, kako vse hlepi po bogastvu, je izvolil zase in za svoje kar najpopolnejše uboštvo. Ker je videl, kako vse hlepi po velikaštvu, je v nasprotju z »maiores«, z višjimi sloji, sprejel za svoje ime in značaj »minorum«.

Kaj je hotel s tem? Ali je mislil, da bo res več svet šel za njim? In če bi šel, ali ne bi s splošnim uboštvom prenehal vsak gospodarski napredek? Ali ne bi celo zavladala splošna beda? Kdo bo pa živel uboge, če bi bili vsi ubogi?

Nikar ne mislimo, da bi sv. Frančišek vsega tega ne bil videl in vedel. Njemu ni bilo do tega, da bi vsi šli za njim, saj je svoje »izbiral«. Tudi je dobro vedel, da večina ljudi mora živeti med svetom in z obrtnim delom ustvarjati tvarne dobrine. Kakor smo že dejali, tudi bogastva ni obsojal. Toda pohlep in napuh je hotel zadeti. In zadel ju je z zgledom svojim in svojih.

Ni skrivnost Frančiškove revolucije v ponižanju in uboštvu, ampak v radovoljnem ponižanju in uboštvu. To, da je sv. Frančišek s svojimi radovoljno izvolil ponižnost in uboštvo, to je bil za človeško družbo nov

socialni evangelij. S tem živim zgledom je pokazal na Kristusa, ki je bil neizmerno »bogat, a je radi nas ubog postal« (2 Kor, 8, 9) in ki je bil v božji slavi, a je radi nas »izničil in ponižal sam sebe do smrti na križu« (Flp 2, 7—8). Ob tem živem zgledu so se premnogi zasramovali svojega pohlepa in napuha. Niso morda odložili ne časti ne bogastva, a vendar se je v njih izvršil popoln preobrat. Zavedeli so se, čemu bogastvo, čemu čast. Zavedeli so se, da ima človeška čast le toliko pomena, kolikor olajšuje pokorščino, boljšanje in nravno dviganje drugih, in bogastvo le toliko, kolikor služi blaginji vseh. S to zavestjo sta pa že premagana napuh in pohlep in vse življenje postane služba božja v službi človeštva.

Sv. Frančišek pa je svojemu evangeliju ponižnosti in uboštva tudi naravnost dal najvišji nagib: *l j u b e z e n d o B o g a i n d o b l i ž n j e g a*. Ne da bi bilo ponižanje ali uboštvo samo na sebi kaj zaželjenega, nasprotno, samo po sebi se upira človeški naravi, toda zaželjeno postane iz ljubezni, iz ljubezni do ubogega in križanega Zveličarja in iz ljubezni do ljudi, ki jih toliko mora živeti v neradovoljnem ponižanju in uboštvu. Zato je sv. Frančišek tako ljubil in tudi ljudstvu priljubil »jaslice« z ubogim Detetom in na križu trpečega Kristusa. Zato je še tiste koščke kruha, ki jih je dobival za miloščino, delil z ubogimi.

A še nekaj je bilo, kar je zavzelo ljudi za ta čudoviti zgled ponižnosti in uboštva. To je bilo tisto *v e s e l j e*, to je bil tisti mir, ki sta zavladala povsod tam, kamor je segel Frančiškov evangelij. Ljudje so v bogastvu in časti iskali sreče in blaženstva, sedaj so pa videli, da ni bolj blaženih in srečnih ljudi, kakor so ubogi in ponižni Frančiškovi duhovni sinovi in hčere. Kakor da bi bili našli izgubljeni paradiz, tako je te ljudi prevzemalo »frančiškansko veselje«, ko so se v redovih sv. Frančiška odpovedovali pohlepu po bogastvu in časteh. Veš svet je dobil nov videz, razodel se jim je kot to, kar je, stvarstvo božje, zato so se s sv. Frančiškom veselili vsake stvarce božje in še umirajoči z njim peli »solnčno pesem«. To je bil za človeštvo zares presenetljiv misterij; tudi v uboštvu je človek lahko srečen, da, sv. Frančišek je naravnost izpričeval, da čim ubožnejši, tem srečnejši, če je le uboštvo radovoljno iz ljubezni do Boga in ljudi!

To je bil Frančiškov evangelij, v bistvu čisto duhoven, a s svojo prestvarjajočo silo mogočen socialni evangelij, ki je iz notrine oblikoval tudi socialno življenje. Tako vidimo, kako so začeli, premagani od te duhovne sile, kralji in kneginje darežljivo deliti od svojega bogastva ubogim, kako so meščani začeli ustanavljati ubožnice in bolnišnice, kako so nastajali Montes pietatis¹; vidimo, kako se je božji mir selil v družine in občine (prvi sad tega evangelija je bil morda že demokratični statut mesta Asizija iz l. 1210.); vidimo, kako se je po tretjem redu širila ljubezen do Boga, a tudi dejavna socialna ljubezen. Iz vseh treh redov, posebej še iz tretjega reda, so vstajali vedno iznova idealni možje in

¹ Prim. o »montih«, ki jih je ustanavljal zlasti bl. Bernardin Feljtrski (1439 do 1494), Cvetje 1911, str. 151—157, 183—187.

idealne žene, ki so povzarjali v sebi lepoto in moč Frančiškove reforme. Že izmed prvih tretjerednic je sv. Elizabeta, deželna grofinja turinška, tako čudovit zgled tiste dejavne ljubezni, ki jo je probudil v srcih sv. Frančišek, da je krščanstvo nazvalo nje življenje življenje »križane usmiljenosti«.

Kakšen pomen ima ta evangelij za našo dobo?

Tudi našo dobo označujeta pohlep in napuh. V kapitalizmu se je pohlep tako rekoč vtelesil, v imperializmu in nacionalizmu deluje poleg pohlepa še silen napuh. A tudi v nezadovoljstvu in gnevu mas je dosti pohlepa. Vnanje socialne reforme so potrebne, posebno zato, ker bodo vedno ljudje, ki jih more od zla zadržavati le pretnja in sila zakonov. Vendar vnanje reforme ne bodo prinesle obetane blaginje in sreče, če se ne bo obenem izvršila vsaj pri večini notranja reforma src. Posamezniki in narodi morajo zopet doumeti pomen in namen zemeljskih dobrin, namen proizvodnje in bogastva, pomen organizacije dela. Zavedeti se morajo, da mora bogastvo in vsa proizvodnja služiti vsem, da morajo biti delavci in delodajavci le izvrševalci te službe. Če se bodo tega zavedeli, bo ta zavest ustvarila tudi primerne vnanje oblike. Prav tako se morajo posamezniki in narodi zavedeti vesoljne zapovedi ljubezni in bratstva vseh. Tudi ta zavest se bo izrazila v novih, srečnejših narodnih in mednarodnih odnosih. Veselje naj zopet vlada na svetu! A tudi resničnemu veselju so viri le v notrini. Za to notranjo reformo src pa ni silnejše moči, kakor je evangelij, in sicer evangelij, kakor ga je v sebi doživel in s svojim življenjem drugim oznanjal sv. Frančišek.

Komu se bo zdelo, da je utopija govoriti o takšni reformi. Drugi bo menil, da bi mogel izvesti takšno reformo le nov svetnik, ki bi prišel med nas in bi obnovil Frančiškovega duha. Bog nam daj takšnega svetnika, a nespamet bi bila, če bi dotlej roke križem držali, češ saj sami ničesar ne zmoremo. Svetnika že imamo, saj skozi vsa stoletja živo sije podoba sv. Frančiška. Tudi njegovega duha poznamo in moči ter načela takšne reforme. Treba je le, da vsak pri sebi začne in da zanese tega duha tudi med svoje. Tako bo prevzela obnova širše in širše kroge in čez kaj let se bo družba zavedela, da je postala drugačna. In če se tega tudi ne bi zavedela — morda je še boljše tako — drugačna bo, drugačni nagibi bodo vodili nje delovanje in samo po sebi se ji bo zdelo umljivo, če se bo novo življenje skušalo izraziti tudi v novih oblikah.

Zlasti tretji red, če bi ga prav doumeli in v življenju izvedli, bi imel pri takšni reformi veliko nalogo. Silno značilno je, da si tudi protestantje žele Frančiškovega duha. Tudi protestantje si žele nekaj takega, kakor je tretji red sv. Frančiška, ki »naj bi v naši mamonistični dobi oznanjal krščansko uboštvo, v naši spolno tako razbrzdani dobi krščansko čistost in v naši nacionalistično razpaljeni dobi krščansko miroljubnost in spravljivost.«² Na stokholmski medverski konferenci je francoski hu-

² Fr. Heiler v reviji »Una sancta« II (1926) 145.

genot Wilfred Monod navdušeno vzkliknil: »Naj bi duh sv. Frančiška še enkrat navdihnil apostole kakega tretjega reda, da bi oznanjali duhoven, socialen in etičen evangelij in rešili svet nove katastrofe!«³

³ Prav tam, 145.

Milan Lilleg:

O francoskem sindikalizmu.

(Študija.)

»Tout l'avenir du socialisme réside dans le développement autonome des syndicats ouvriers!«

Georges Sorel.

S sindikalizmom, ali mogoče pravilneje s sindikatizmom (uporablja se ta izraz kot označba za delavske interesne in strokovne organizacije — *sindicats*, *Arbeitergewerkvereine*, *Gewerkschaften*, *Trade-Unions* —) se označuje gibanje in razvoj sindikatov, torej francoskih delavskih organizacij, katere pa se v svoji teoriji in tudi v svoji revolucionarni praksi znatno ločijo od reformatornih stremljenj angleških *Trade Unions* in nemških *Gewerkschaften*.

Med sindikalizmom, kot v praksi izvajanem gibanjem delavstva kakor ga zastopa in izvaja »*Confédération Générale du Travail*« (C. G. T.), t. j. generalna federacija dela, ki je bila ustanovljena leta 1895. kot vrhovni organ v sistemu federativno organiziranih delavskih interesnih zastopstev — in med revolucionarnim sindikalizmom, kakor ga zastopajo teoretiki sindikalizma, pa se še vedno pojavljajo najrazličnejša nesoglasja. Ako hočemo ta nesoglasja razumeti, je potrebno, da si predočimo položaj, ki ga zavzema teoretični revolucionarni sindikalizem v sistemu socializma.

Za raziskovanje temeljnih, fundamentalnih vzrokov je važno predvsem dvoje: to sta namreč dve razvojni vrsti, ki ju moramo razločevati in ki se gibljeta mnogokrat paralelno, pa tudi povsem nasprotujoče, in to je prvič zgodovina francoskega delavstva, ter drugič razvoj intelektualnega življenja na socialističnem polju.

Prva razvojna vrsta, historiat francoskega delavstva, obsega vse od postanka proletarskih institucij do zadnje izpopolnenosti v sindikatih in delavskih borzah; druga faza, razvoj intelektualnega življenja na socialističnem polju pa je zopet produkt francoske kulture.

Ako primerjamo zgodovinski razvoj francoskega delavskega gibanja s takim gibanjem v drugih deželah, vidimo, da se le zelo počasi razvija k napredku, čeprav zaznamuje to gibanje v raznih razvojnih periodah velike skoke. Razlaga se to nestalno gibanje pred vsem s političnim razvojem Francije in mogoče tudi v veliki meri s psihološkim razpoloženjem francoskega delavstva, kajti že francoska revolucija je s svojimi jasnimi individualistično izraženimi nazori zapustila pri delavcu in sploh pri širokih ljudskih masah izraziti čut absolutne enakosti.

Dobo velike francoske revolucije karakterizirajo tako zvane »Mutualités«, ki so imele nalogo kot vzajemne zavarovalnice na združni podlagi ščititi delavce pred posledicami brezposelnosti in nezgod. Kljub številnim delavskim insurrekcijam v prvem četrtletju preteklega stoletja ne najdemo še nikakih sindikalnih tendenc, in poostrena koalicijska prepoved v letu 1838. spremeni vse takratne delavske organizacije v tajne družbe. Na vse krize onega časa so reagirali delavci s številnimi in obsežnimi štrajki, na katere so humanitarni intelektualci odgovarjali s socialnimi reformnimi teorijami, ki so pa ostale neizpeljane.

Februarska revolucija leta 1848. je dala delavstvu pravo do dela. Delavstvo se je takrat naslonilo na vlado in je pričakovalo od nje izboljšanje¹ svojega materialnega položaja. Ko pa se je poizkus nacionalnih delavnic ponesrečil, in ko je varano delavstvo opazilo, da v vladi nima zaželjene opore, je spremenilo svojo taktiko ter je prešlo iz takratne defenzive v ofenzivo. Leta 1864. uvedena koalicijska svoboda in istodobno ustanovljena socialistična internacionala sta dovedli koncem 60. let preteklega stoletja do ustanovitve delavskih sindikalnih zbornic — *chambres syndicales* — ki so postavile izrazito socialističen program boja z devizo: ovobojenje delavcev potom delavcev. Tem dogodkom so potem sledili veliki mezdni boji in štrajki, ki so zopet vplivali na delavstvo v duhu nadaljnega organiziranja. Leta 1878. je bila na kongresu v Lyonu ustanovljena socialistična stranka, katere voditelj Jules Guesde je poizkusil razširiti svoj vpliv na vse delavske organizacije. Od takrat se pričenjajo pojavljati najjačji teoretično-doktrinarni spori, in strankarsko cepljenje je prešlo takrat tudi iz socialističnih strank na sindikalno gibanje. Francoski zakon o društvih od 21. marca 1884 je imel namen zasigurati vladi odločilen vpliv na delavsko strokovno gibanje, ter naj bi se dovedla celokupna delavska gibanja v smernice mutualizma in združništva. Ta poizkušena vladna kontrola pa je bila brezuspešna.

Zopetni napredek v razvoju proletarskih institucij pomeni ustanovitev borz dela — *bourses du Travail* —, ki so bile ustanovljene z namenom, da združijo vse lokalne delavske organizacije. Lagardelle je označil te borze dela kot bazo sindikalizma, in zgodovina teh borz dela je identična z zgodovino sindikalizma. Prva borza je bila ustanovljena leta 1886. in njih glavne naloge so bile: 1. podpiranje in medsebojna pomoč v slučaju bolezni, nezgod in brezposelnosti; 2. tehnična in poklicna izobrazba delavstva; 3. socialistična propaganda; 4. boj proti kapitalističnemu družabnemu redu; 5. organizacija štrajkov in štrajkovnih fondov; 6. agitacija z vsemi možnimi sredstvi proti zakonom, ki omejujejo gospodarski napredek.

Po Pellutierju, dolgoletnem tajniku in agitatorju teh borz, so borze dela ono sredstvo, s katerim se lahko dvigne nivo socialnega družabnega

¹ Te nacionalne delavnice — *ateliers nationaux* — se ne sme zamenjati s socialnimi delavnicami — *ateliers sociaux* — ki so bili idejna lastnina Lounis Blanca. To napako mnogokrat najdemo, tako n. pr. pri Bruno Hildebrandu.

reda. Takratni voditelji so bili prepričani, da so borze dela elementi nove človeške družbe in k prepričanju, da mora biti pretvorjenje gospodarstva delo izkoriščanih, se je pridružila še želja, da se ustanovi lastna socialistična država. Forme, po katerih se je razvijal proces produkcije in konsuma, naj bi se stopnjevaje nadomestile z odgovarjajočimi komunističnimi uredbami. V borzah dela naj bi se združevala praksa in teorija. Teorija naj bi dala praksi širše razvojne možnosti, praksa pa naj bi izpopolnjevala teorijo z izkušnjami ter preprečevala, da teorija ne bi zablodila na polje nevarnih utopističnih abstrakcij. Borza dela naj bi bila šola lastnega življenskega naziranja, vzgojna šola proletariata k lastnemu svetovnemu mišljenju, k solidarnosti in k pripravljenosti za življenski boj.

Po 80. letih preteklega stoletja se je imperativno pojavila tendenca k centralizaciji strokovnega delavskega gibanja. Leto 1886. nam prinaša združitev sindikatov v »Fédération des Syndicats« in tudi delavske borze se centralizirajo leta 1892. v »Fédération des Bourses du Travail«. Med obema tema federacijama je bil spor z ozirom na taktiko in tudi v pogledu na cilje. Federacija sindikatov je kmalu prenehala, a se leta 1895. zopet pojavila v novi obliki »Confédération générale du Travail« (C. G. T), ki pa se je hotela udejestvovati nad vsakim političnim strankarstvom. Toda tudi tukaj so bila nepotrebna nasprotstva, kakor to poroča Pouget in to zato, ker so združevale borze dela revolucionarno stremljenje sindikatov, dočim je C. G. T. zastopala bolj reformatorske tendence. In šele v letu 1902. lahko zaznamujemo nekak tozadeven sporazum, ko so ob priliki kongresa v Montpellieru priključili k C. G. T. federacijo delavskih borz kot posebno, toda podrejeno sekcijo. Do leta 1906. se razvija napredek le zelo počasno in ob jako občutnih in dalekosežnih notranjih organizatoričnih bojih. Leto 1906. je privedlo že obširnejšo razjasnitev. Za zastopanje skupnih francoskih delavskih strokovnih zvez in borz dela je bila sedaj enotna C. G. T. postavljena proti sedaj že zedinjeni socialistični stranki. Kljub temu pa najdemo še do danes v notranjosti strokovnih organizacij velike antagonistične struje: radikalni in konservativni, revolucionarni in reformatorni element se zelo vehementno bojujejo in posebno v sedanjosti lahko zaznamujemo nekak preokret h konservativnejši politiki.

V pogledu na intelektualno življenje na socialističnem polju bi bilo seveda preobširno, ako bi hoteli tukaj zasledovati postanek in razvoj francoskega socializma. Le najzanimivejše in za sindikalizem najvažnejše podatke hočem na kratko omeniti.

Strankarski socializem je s politično reakcijo, ki je začela po ponesrečeni komuni, utrpela velike izgube in to predvsem zaradi zakona proti internacionalnim delavskim asociacijam in pa zaradi tega, ker so njeni voditelji bili primorani zapustiti Francijo in iskati zavetišča v inozemstvu. Tako se je preselil Guesde v Ženevo, pa tudi Bakunin, Kraptkin in Malatesta so zapustili Francijo in se preselili v Švico. Drugi

vodilni moške pa so izstopili iz stranke ter pristopili deloma h konservativnejšim, deloma pa k radikalnejšim strujam.

L. 1876. se je Jules Guesde vrnil v Francijo, kjer je prvotno zastopal ideje ortodoksnega marksizma; zaradi tega je prišel prav kmalu v velika nasprotstva s strujo Blanquia, Malona in Allemana. Skupno s Paul Lafargueom je nameraval Jules Guesde pretvoriti delavske strokovne organizacije v nekake elementarne šole socializma in je v ta namen poskušal pridobiti vpliv na razvoj sindikatov, ki naj bi postali po njegovih nazorih podlaga socialistične delavske stranke. Leta 1879. je nastopil Vaillant, pristaš Blanquia, ter je pričel aktivno podpirati propagandno delovanje Guesdea. Na kongresu v Marseilleu je bila ustanovljena socialistična delavska stranka »Partie des travailleurs socialistes en France«, kateri je Jules Guesde načrtoval programatične smernice. Vendar pa je bila ta skupnost le kratkodobna. Na skrajni levici so začeli z ostrimi napadi blanquisti, na desnem krilu pa barbaretisti in ti napadi so bili toliko uspešni, da so po preteku enega leta zopet obstojale tri socialistične delavske stranke, in sicer samostojna stranka blaquistov, guesdistov in barbaretistov. Kmalu pa se je tudi struja guesdistov razcepila, ker je Paul Brousse zaradi idejnih nasprotstev, pa tudi zaradi volilnih kandidatur zapustil Guesdea ter ustanovil novo federacijo socialističnih delavcev »Fédération des Travailleurs socialistes en France«. Dočim je Guesde kot ortodoksní marksist zastopal mnenje, da se meščanska družba razvija v smeri koncentracijske teorije, in si kapitalizem sam pripravlja svoj konec, je bil Brousse evolucionist. Sicer priznava tudi Brousse koncentracijo, ampak to le v smislu, da bo koncem koncev država vedno primorana absorbirati podjetja, katere so organizirali velepodjetniki. (Pošta, telegraf, železnice, bolnice, finančni monopoli.)

Leta 1895. je ustanovil tudi Beniot Malon novo stranko neodvisnih socialistov, »Partie socialiste indépendante« (James, Millerand, Viviani) in tudi med broussisti (Paul Brousse) je prišlo do cepitve. Radikalnejša grupa, ki se je imenovala po svojem voditelju allemanistična (Alleman), je hotela privedi socialno gibanje na svoje prvotno polje čisto gospodarskih ciljev in ekonomskih metod. Allemanova stranka socialističnih revolucionarnih delavcev, »Partie ouvrier socialiste révolutionnaire« se je hotela abstrahirati od vsakega političnega udejstvovanja. Bili so proti parlamentarizmu in sodelovanju intelektualizma in stranka jim je bila zadostno sredstvo za doseg svojih gospodarskih namenov. Propagirajo revolucionarno akcijo in ta je vedni emancipacijski boj, ki ga vodi proletariat proti obstoječemu buržujskemu družabnemu redu. V teh nazorih so deloma še temeljni elementi, ki so kasneje postali teoretična lastnina sindikalističnega gibanja. Komunalizem Allemanove stranke je kot praktičen cilj prvi večji poizkus združiti na sintetični podlagi delavske strokovne organizacije s politično stranko. Naslednja leta kažejo, kako slabe in nesposobne so bile posamezne stranke v pogledu politične aktivitete in delavnosti, in to vse zaradi njihove cepitve. Spominjati hočemo samo

na afere in krize kakor Boulanger, Panama, Dreyfuss, Maroko in druge, in spričo teh in še številnih drugih nedostatkov je povsem razumljivo, da se je od vseh strani in od vseh cepljenih strank spoznala eminentna potreba združitve v enotno proletarsko socialistično fronto. Proti sredi 90. let je relativno majhno število anarhistov pričelo propagandno delovanje med delavskimi strokovnimi organizacijami. Pelloutier in nekaj drugih je pristopilo k sindikalnemu gibanju, dočim je drugi del anarhistov osnoval s pomočjo allemanističnih voditeljev v letu 1895. generalno federacijo dela — C. G. T. — Za politični del svojega programa je prevzela C. G. T. allemanistična naziranja, a za praktičen del je prevzela revolucionarne metode anarhistov, katere so bile podvržene seveda nekaterim revizijam.

Na socialističnem kongresu v Parizu leta 1900. se je dosegla združitev šestere strank (posibilisti, guesdisti, broussisti, malonisti, allemanisti in sindikalisti), toda ta koalicija se je leta 1902. že zopet razbila. Od tega časa se je okrepila sindikalistična struja.

Leto 1905. je končno privedlo definitivno združitev francoskega socializma, in sicer kot združeno, unificirano stranko — *partie unifié* — katere uradni naslov je bil: socialistična stranka, sekcija delavske internacionale — »*Partie socialiste, section de l'Internationale ouvrière*« —. Kolikor so bile sindikalistične ideje v nesoglasju z naziranjem unificirane stranke, je to strankin voditelj Jaurés poskušal onemogočiti, vendar se ni mogel dolgo protiviti močno razvijajočim se radikalnim tendencam delavskega gibanja. Revolucionarni elementi so se končno vendarle priborili do površja.

Z izbruhom svetovne vojne je bila velika večina unificirane stranke, pa tudi delavskih strokovnih organizacij prepojena z nacionalnim duhom! Čeprav je vojna sama nekako razkrajala delavsko strokovno gibanje, so revolucionarne tendence, ki se kretajo v sedanjem času v reformatornih smereh, ostale neizpremenjene jake, in opazili smo, da se politična stranka in strokovna organizacija razvijata v medsebojnem skupnem delovanju pozitivno.

Toliko o zgodovinskem razvoju.

(Dalje.)

Dr. A. Breclj:

Zakonita zaščita nerojenih — pri nas odpravljena.

Med najvažnejše kulturne pridobitve spada zaščita življenja, ki jo nudi zakon vsakemu posamezniku, zlasti onim, ki se sami ne morejo ali ne znajo braniti. V vseh kulturnih državah je zakon ščitil tudi nerojene, v materinem telesu se razvijajoče spočetke. Izjeme prav za prav zakon ni dopuščal; samo v izrednih primerih, ko je bilo po strokovnjškem mnenju zdravnikov izpričano, da je nosečnost sama ogrožata materi življenje, se je udomačila sodna praksa, ki tolerira namerno splav-

ljenje, izvršeno v svrhu, da se ohrani materi življenje. Seveda so se vršila kršenja zakona in zlorabe omiljenega pravniškega naziranja glede namernega splavljanja vsepovsod, zlasti v krajih in slojih, kjer je npravni čut otopel; ponekod se izvršuje splavljanje kar obrtoma kakor pri starih poganskih in današnjih nekulturnih narodih.

Že pred vojno so se pravniki in zdravniki v vseh evropskih državah prizadevali, da bi naraščajoče zlo umetnega splavljanja zajezili in v materinem telesu klijče življenje bolj učinkovito zavarovali. Vojna je uničila mnogo težko pridobljenih dobrin, med najhujše posledice spada gotovo splošna npravna razrvanost in izprijenost. Ta razkroj je zasegel tudi pojmovanje in uporabljanje zakonskih določb o splavljanju, poklicani čuvarji miže na obe očesi, kupoma se moré nerojeni človeški plodovi malone javno.

Žalostno slavo si je stekla boljševiška Rusija, ki je odpravila zakonito zaščito nerojenih ter dovolila, da si sme vsaka mati dati odpraviti plod do tretjega meseca v kaki državni bolnici. Koliko se ruske matere poslužujejo te svoboščine, ni znano, znano pa je, da name-rava boljševiška vlada ta svoj zakon preklicati in v starem zmislu premeniti — dokaz kvarne prenačljenosti; saj življenje samo kruto kaznuje zmetne teorije.

Po drugih evropskih državah vlada zelo živahno vrvenje v dveh smerih, ena, močna struja zahteva po boljševiškem vzoru prostosti za matere, da bi se smele po svoji volji znebiti otroškega jarma in razvija pri širših ljudskih plasteh agitacijo, naj se umetno splavljanje zakonito dovoli vsaki noseči ženi, druga stran pa ogorčeno zavrača tako »narodno samomorstvo« iz npravnih, zdravstvenih, prosvetnih in narodnih ozirov ter skuša doseči, da se zakonodaja glede splava izpopolni in nerojeno življenje izdatnejše zavaruje.

V tem pogledu prednjači Nemčija, ki je letos (v maju) zakon o splavu prilagodila potrebam povojnega življenja, varstvo nerojenih je bolj obsežno in učinkovitejše, umetno splavljanje je po tem zakonu strožje zabranjeno.

V naši državi se zenačujejo zakoni že od zedinjenja sem. V načrtu enotnega kazenskega zakonika, kamor spada zadeva o splavljanju, so bile l. 1922. postavljene določbe, kakršne so doslej pri nas v veljavi in v Evropi sploh običajne. Po novem načrtu pa, ki ga je vlada letos (1926) predložila in večina odseka zakonodajnega odbora mehanično - poslušno že sprejela brez izprememb, bo uzakonjena neverjetna gorostasnost glede splavljanja.

Že v § 170. (»Noseča ženska, ki svoj plod odpravi ali drugemu dopusti, da to stori, kaznuje se z zaporom do 3 let«) je dostavek, glaseč se: »V posebno lahkkih primerih sme sodišče kazni ublažiti po svobodni oceni,« precej kočljiv, ker se bodo v sodni praksi nujno vršile zelo različne razsodbe enakih kaznivih dejanj.

Dostavek § 172. pa, ki pravi: »Ne kaznuje se zdravnik, ki noseči ženski povzroči splav, da bi ji rešil življenje ali jo obvaroval velike nevarnosti za življenje,« pomeni v svojem jedru zakonito dovoljenje za poljubno splavljanje, ker dovoljuje mnogo več, kakor je dopustila sovjetska vlada. Na Ruskem je omejeno dovoljenje za splavljanje na prve tri mesece in na državne bolnice ali porodnišnice, kjer je navadno več zdravnikov in presoja, je-li splav upravičen ali ne, bolj stvarna; tudi je življenje in zdravje žensk, ki se materinstva znebivajo, mnogo bolj zavarovano, ako se take kočljive operacije izvršujejo v zavodih.

Po našem zakonskem osnutku pa je splavljanje popolnoma neomejeno, prepuščeno svobodni presoji in izvršitvi enega samega zdravnika. Kdor pozna dejanski položaj v naših razrvanih časih, vidi v tej zakonski določbi vir neizmerne gorja za ves naš narod. Upravičeno se je bati orientalskih razmer, kjer vise tu in tam izsušeni zametki pred delavnicami kot poklicni znaki ljudomornih splavačev.

Iz zanesljivega vira nam je znano, da pri sestavi tega nesrečnega zakonskega osnutka ni sodeloval noben hrvatski ali slovenski strokovnjak (ne pravnik ne zdravnik). Na pobudo vseuč. prof. dr. Metoda Dolenca so lani slovenski pravniki, zdravniki in bogoslovci povedali svoje načelno naziranje o tej prevažni zadevi, toda njihov glas ni našel odmeva v Belgradu.¹

Naše načelno stališče v tem pogledu je obrazloženo in utemeljeno v ravnokar navedenem članku. Vodilne misli so te-le:

1. Nihče nima pravice nerojenemu človeku kratiti življenja, ne lastna mati, še manj kdo drugi; družba pa ima dolžnost, da z vsemi zakonitimi sredstvi zavaruje življenje nerojenega človeka prav tako in še bolj kakor življenje rojenega ali odraslega, ki se more že sam braniti.

2. Ne priznavamo upravičenosti za umetni splav, tudi ne zdravstvenih, češ, da je časih treba žrtvovati življenje nerojenega otroka, da se ohrani materi po nosečnosti ogroženo zdravje ali življenje. Odlični zdravniki strokovnjaki z ogromno izkušnjo zanikujejo vsako upravičenost za splavljanje, ker se da brez splavljanja ohraniti materam zdravje in življenje lažje in gotovejše kakor s splavljanjem.

3. Umetno splavljanje končuje nešteto več nosečih žensk kakor vse iz nosečnosti izvirajoče bolezni.

4. Če že smatra kateri zdravnik po vestnem preudarku, da se res dá noseči ženski resno ogroženo življenje ohraniti le z umetnim splavom, tedaj naj pokliče v posvete še dva izkušena, gmotno pri tem primeru neprizadeta zdravnika in če je po soglasnem mnenju splavljanje potrebno,

¹ Poročilo je prinesel »Čas«, letnik XVIII. v št. 6. pod naslovom: »Še en glas o umetnem splavu«.

naj se to izvrši v javni bolnici ali porodnišnici ali sanatoriju, ki vodi točne zapiske o izvršenih operacijah. Vsako drugačno splavljanje pa naj se po kazenskem zakonu smatra (zasleduje in kaznuje) kot morjenje ali nemarno ubijanje.

* * *

Odiozni privilegij, ki ga lahkomišelnost sestavljeni osnutek kazenskega zakonika nudi zdravnikom, bodo slovenski zdravniki, tudi če se uzakoni, po ogromni večini ogorčeno zavračali, saj dostojen in vesten zdravnik, ki je po svojem poklicu pač varuh in branitelj življenja, ne bo hotel prevzemati odgovornosti posamičnega sodnika in se ne bo maral poniževati do vloge krvnika. Vendar treba, da se zastopniki slovenskega naroda v narodni skupščini zavzamejo v poslednjem, odločilnem trenutku z vsemi silami, da preprečijo sramoto in neizmerno škodo, ki preti vsej naši državi.

Trpka misel sili v pero. Tudi v osmem letu po zedinjenju doživljamo bridka razočaranja mesec za mesecem v vseh panogah javnega življenja, v politiki, gospodarstvu, prosveti, upravi... Ali se morajo v naši mladi državi vse tekom dolgih dob pridobljene kulturne vrednote zares najprej uničiti, da bodo morali zanamci šele iz ruševin iznova graditi temelje kulturnemu življenju? Ali mora tako kruto prizadeti slovenski narod zares nazaj v turški barbarizem, da bo goden in enakovreden del kraljevine SHS?

Inž. Rado Lah:

Vprašanje kmetijskih zbornic.

(Konec.)

Vse to je dalo povod za ustanovitev stanovskih zastopstev v obliki kmetijskih zbornic v večini držav pred vojno. Najprej jih je začela ustvarjati Španija (l. 1890.), potem Nemčija (l. 1894.), nato Belgija in Francija; po vojni Italija, Rumunska, Avstrija in Češkoslovaška. Vse te države imajo dandanes primerne zakone, ki določujejo ustanovitev kmetijskih zbornic, njih pravice in dolžnosti pri oblastvih glede izvrševanja odmerjenih jim nalog, kakor je to določeno za stanovska zastopstva.

Povsod so vlade dogovorno s kmetovalci uveljavile take zakone, uvidevši nujno potrebo in koristi takih ustanov. Pa tudi v parlamentih samih niso ti zakonski predlogi nikjer naleteli na resen odpor od strani poslancev-nekmetovalcev, ker so biti tudi ti prepričani, da je to potrebno za pospeševanje celokupnega narodnega in državnega gospodarstva.

Potrebno je, da se tudi pri nas ustanovijo kmetijske zbornice, ki bi naj vzele v roke delo na kmetijsko-gospodarskem polju, kajti naša skupščina in naša vlada sta do sedaj pokazali prav malo smisla za potrebe našega kmetijstva. Da se naš parlament ne bavi z gospodarskimi vprašanji je razumljivo, kajti politični problemi absorbirajo žal prav vse njegove sile. To nezmožnost naše skupščine za gospodarsko

delo je bilo videti že v začetku, zato so jo hoteli razbremeniti z ustanovitvijo državnega kmetijskega sveta (»Poljoprivredni Svet«). Ta bi naj pripravljala načrte kmetijskih zakonov za parlament, da bi mu bilo zakonodajno delo olajšano. Ta svet je bil sklican samo enkrat (l. 1921.) in pripravil je tudi nekoliko kmetijskih zakonov, ki bi jih skupščina, če bi bila količkaj delavna, prav lahko uzakonila vsaj v štirinajstih dnevih. Od pripravljenih načrtov je bil pa doslej sprejet le zakon o poljedelskih kreditih, a še ta bo ostal najbrže na papirju, ker ni bil sprejet tako, kakor ga je predlagal »Poljoprivredni Svet«, temveč se je pozneje pri obravnavi v skupščini »politično« prikrojil.

Pa tudi »Poljoprivredni Svet« ne more nadomeščati kmetijskega parlamenta, ker je sestavljen iz imenovanih in ne voljenih članov, kar mu seveda jemlje vso legitimnost in odgovornost.

Razen tega se je pokazalo že pri prvem zborovanju te ustanove, da se zahteve zastopnikov raznih pokrajin naše države precej križajo in je bilo treba trajnega posredovanja ter močnega popuščanja od vseh strani, da se je dosegel vsej delen sporazum, ne glede na to, da so se začeli tu pojavljati tudi strankarsko politični vplivi, ki bi pri strogo gospodarskih vprašanjih ne smeli priti do veljave. Ni čuda tedaj, če je ostala ta institucija le mrtvo rojeno dete.

Že ta slučaj nam jasno dokazuje, da je težko sestavljati za vse pokrajine naše države enotne zakone in odredbe, ker imajo te preveč različen kulturni in gospodarski značaj. V bivši Avstriji, ki je bila kulturno in gospodarsko bolj enotna nego naša država, so se ustvarjali okvirni zakoni za vso državo, ki so pa v posameznih pokrajinah dobili veljavo šele tedaj, ko so bili sprejeti dodatni deželni zakoni, ki so okvirni zakon prikrojili in prilagodili deželnim razmeram. Tako bi morali tudi pri nas biti okvirni zakoni lapidarno kratki, pokrajinski pa temeljiti in prikrojeni krajevnim razmeram.

Potrebno je bilo to poudariti z ozirom na vesti, ki prihajajo zadnje mesece iz Beograda, da tam že resno razpravljajo o ustanovitvi ene same kmetijske zbornice za vso državo s podružnicami po okrožjih. Danes imamo trgovske, odvetniške, zdravniške, inženirske, delavske zbornice, ustanovljene za posamezne pokrajine, v katerih vlada bolj ali manj enako kulturno in gospodarsko stanje. In vendar so interesi trgovca, odvetnika, zdravnika, inženirja, delavca na pr. v Sloveniji mnogo bolj slični interesom teh stanov v Vojvodini ali v Macedoniji, nego medsebojni interesi kmetov teh pokrajin, zato odločno in načelno odklanjamo misel enotne kmetijske zbornice za vso državo, ne bomo se pa seveda branili prostovoljne zveze pokrajinskih kmetijskih zbornic.

Kaj so kmetijske zbornice? Kmetijska zbornica je stanovsko-gospodarsko zastopstvo kmetovalcev, ki naj izraža resnične potrebe tega stanu, zastopa njegove interese ter ga varuje pred izkoriščanjem od strani drugih stanov. Nastala je potreba, da se tudi kmetu da

organizacija, ki naj zastopa njegove koristi pri državni upravi in zakonodajnih oblastvih ter po potrebi vzame v roke tudi delno ali celotno organizacijo pospeševanja kmetijske produkcije. Ona ni samo posvetovalen organ oblasti, temveč obenem tudi legalni zastopnik kmetijskih interesov, torej uradna korporacija, ki sta jo vlada in oblastva dolžna vprašati za nasvete in jih tudi upoštevati v interesu tega stanu. To je ena izmed najvažnejših določb, ki je uvedena skoraj v vse zakone o kmetijskih zbornicah. Zakonske predloge, ki se tičejo kmetijstva in gozdarstva, morajo oblastva predložiti zbornicam v izjavo, preden jih predložijo zakonodajnim zborom; in prav tako važne odredbe, preden jih izdajo.

Drugo nič manj važno določilo je samostojna preskrba sredstev za delovanje. Taka organizacija more uspešno delovati šele tedaj, če ima dovolj sredstev na razpolago. V tem pogledu nikakor ne sme biti odvisna od države ali od oblasti, ki ji podeljujejo podpore ali prispevke, temveč mora imeti možnost, da si jih sama preskrbi. Do njih pride potom prispekov svojih članov, ki se pobirajo v obliki davčnih doklad. S tem je kmetijski zbornici dana možnost delovanja, kakor si ga sama začrta. Navzlic temu jo je pa tudi država še dolžna podpirati. Tretja in najglavnejša zahteva je pa ta, da je članstvo obvezno za vse one kmetovalce, ki imajo določeno površino kmetijskega zemljišča in na podlagi njegovega obsega se vsakemu članu odmeri njegov prispevek. To bi bilo v kratkih potezah ogrodje kmetijskih zbornic.

Načelno mora imeti vsaka pokrajina, po eno zbornico s tistim številom članov, ki odgovarja številu včlanjenih kmetovalcev. Razen teh izvoljenih članov naj bi morda sestavljali zbornico tudi nekateri imenovani člani, ki po svojem položaju spadajo vanjo: n. pr. kmetijski referenti pri državnih oblastvih, zastopniki večjih kmetijskih društev in združenih zvez, ravnatelji kmetijskih šol in drugi, toda njih število nikakor ne sme prekoračiti določenega odstotka in tudi njih glasovalna pravica bi morala biti omejena.

Zbornice se razdelijo v odseke po kmetijskih panogah dotične pokrajine. Vse zbornice države skupaj tvorijo zvezo, ki ima namen zasledovati vse važne pojave osrednjega zakonodajstva, kolikor se tičejo interesov kmetijstva. V nekaterih državah so si take zveze pridobile poseben ugled in vpliv na državno zakonodajstvo, ter so sčasoma razvile živahno delavnost.

Vlade so dolžne zahtevati mnenja od zbornic ter njih zveze, in ta mnenja se morajo predložiti skupščini, kolikor se nanašajo na zakonske predloge, tičeče se interesov kmetijstva in kmetovalcev.

Posebno važno delo zbornic je zbiranje statistike ter obdelovanje in objavljanje statističnih podatkov. Na ta način se medsebojno spopolnjuje in nadzira delo državnih in zborničnih kmetijskih organov, med katerimi nastane koristno tekmovanje za uspešno in hitro reševanje strokovnih vprašanj.

Nekatere kmetijske zbornice izdajajo svoje strokovne liste in redna poročila, v katerih so združile vse kmetijske panoge in pritegnile nase tudi druge prostovoljne kmetijske organizacije. S tem torej podpirajo in spopolnjujejo tudi že obstoječe kmetijske družbe, zadruge in druge take ustanove.

Treba je torej pribiti, da kmetijske zbornice nikakor ne izključujejo obstoja in delovanja samostojnih kmetijskih organizacij, društev ali zadrug, temveč jih nasprotno še podpirajo v njih delovanju. Če primerjamo nalogo kmetijskih zbornic z nalogo kmetijskih družb, bi imele nekako prve namen organizirati celotno kmetijstvo, dočim ostane drugim izvrševanje podrobnega dela. To nam tudi pojasni dejstvo, da imamo dandanes v drugih državah kmetijske zbornice, ki uspešno delujejo, ob strani jim pa stojijo kmetijske družbe, ki pri svoji samostojnosti enako dobro pospešujejo kmetijstvo.

Kmetijske zbornice nudijo tudi poslancem potrebni in strokovno obdelani material, da lahko pravočasno in uspešno vplivajo na tisto parlamentarno delo, ki se tiče kmetijstva.

Iz tega je dovolj jasno, kako pomembne za naše kmetijstvo bi bile kmetijske zbornice. Kako velikanska škoda pa je, da naša vlada in naš parlament ne najdeta toliko časa, da bi uzakonila ustanovitev kmetijskih zbornic, ki jo zlasti za Slovenijo nujno tirja huda gospodarska kriza, ki jo preživlja slovensko kmetijstvo.

Fran Radešček:

Ideje in smeri na delu za zedinjenje.

(Nadaljevanje.)

č) Delovanje »črne roke«.

Niti vsega tega, na široko zasnovanega delovanja je imela v rokah sedmorica diktatorjev, ki jim je načeloval v solunskem procesu obsojeni in ustreljeni polkovnik Dimitrijević-Apis. Vsak član »črne roke« je moral ob vstopu priseči, da bo varoval tajnosti organizacije in da se bo pod smrtno kaznijo v vsem pokoril poveljem odbora in temu zaupal vse tajnosti, ki bi interesirale vodstvo »črne roke«. Ministri, poslanci, državni uradniki, častniki itd. — vse to je služilo odboru sedmorice. Ni čuda torej, če je tudi državna politika stala pod vplivom »črne roke«.

Iz izpovedi polkovnika Dimitrijevića-Apisa, bivšega komandanta srb-ske žandarmerije, ki jih je objavil »Beogradski dnevnik«, izhaja evidentno, da je Pašić imel napram »črnorokcem« vezane roke. Zdi se, da je Pašić zarotnikom še pred usodno krvavo nočjo (10. — 11. junija 1903) obljubil svojo pomoč, da se Srbija po uspešnem prevratu proglasi za republiko. Avakumovičev kabinet bi bil moral to obljubo izvršiti. Nastale pa so težave, ker je Ljuba Kaljević zaradi pomirjenja ljudstva zahteval Protića

za notranjega ministra. Ker se je tudi Dušan Vujić, uplivna osebnost med zarotniki, v svoji prevdarnosti priključil Protiću, češ, da ljudstvo še ni zrelo za republikansko obliko države, se je tudi Pašić odločil za monarhijo. V svoji neomejeni osebni ambiciji bi bil Pašić žrtvoval ne le Bakuninov revolucionizem, marveč tudi zveze v Švici in v Rusiji, katerih emisar je bil, ko bi bilo le količkaj upanja, da postane sam prvi predsednik srbske republike. Zaradi te »podvale« Dimitrijević Pašiću ni nikoli prav zaupal. V boju s »črnorokci« pa je Pašić vedno spretno potiskal v ospredje Protića. Kadar so najhuje butali vzburkani valovi notranje politike vladino barko ob nevarne »črnoroške« čeri, je Pašić vrgel Protića raz krov in burja se je začasno zopet pomirila, ki pa je l. 1905. vendarle odnesla tudi Pašića s površja.

Ta igra »va banque« ni mogla dolgo trajati in prej ali slej bi moralo priti do državnega udara. Toda ko je bila sila največja, so se pojavili zunanjepolitični zapletljaji, ki so odtegnili pozornost politikujočega oficirstva od notranjih rovarenj.

Od leta 1906. do 1908. je stala Srbija v »carinski vojni« z Avstro-Ogrsko. Le-ta je končno ubila v srbskih političnih krogih še zadnji upliv kopnečega avstrofilizma. Ob aneksiji Bosne in Hercegovine l. 1908., ko so fanatične množice demonstrantov dandnevno vzklikale proti Avstro-Ogrski, in ko je v vsesplošni vojni psihozi bilo vrženo v javnost vprašanje za »osvobodilno vojno južnih Slovanov izpod nemško-madžarskega jarma«, je krenila politika »črne roke« povsem novo pot.

Z vso svojo številčno in moralno močjo se je tajna organizacija okrenila proti Avstro-Ogrski; zakaj državni udar v Carigradu je bil vabljev tudi za srbske revolucionarje, ki so v splošni zmedbi po njih izzvale vojne akcije upali priti na svoj račun. Dr. Milovanović, takratni srbski zunanji minister, pa je »črnorokcem« prekrizal njih račune in splošno ogorčenje proti Avstriji, in celo proti srbski vladi zaradi popustljivosti napram dvojni monarhiji v aneksijski krizi, navrnil proti Turkom. Oživele so četaške akcije v Macedoniji in v Stari Srbiji in duhovi v najvišjem bojnem razpoloženju so postali dostopni celo za ideje, katerih udeležitev bi v normalnih razmerah zahtevala dolgotrajno pripravo vseh dinamičnih sil v narodu.

Seme, vrženo ob carinski vojni in v aneksijski krizi v obmejne avstro-ogrške kraje, zlasti v Bosno in Hercegovino, je bohotno vzkliklo. Gmotno dobro podprte kulturne organizacije »prečaških« Srbov so razvile nenavadno delavnost. »Prosveta« je bogato dotirala srbske verske šole, vzdrževala internat, ustanavljala javne knjižnice, prirejala predavanja in s svojimi publikacijami prodirala v najširše narodne sloje. Sokol v Bosni in Hercegovini je imel več kot 40 društev s 3000 člani. Sokolskim društvom ob strani so se krepko razvijala tudi »Pobratimstva«. Z revolucionarnimi idejami prepojena srednješolska mladina se je z vsem svojim ognjem udeleževala propagandističnega delovanja.

V zubelj tega vsesplošnega revolucionarnega vrvenja med srbskim življem to- in onstran Save je Avstro-Ogrska nenadoma vlila olja v obliki zagrebškega veleizdajniškega procesa in s tem do skrajnosti razpalila revolucionarne strasti. Sledili so atentati proti vladnim eksponentom v Zagrebu in v Sarajevu, hrvatska ustava je bila suspendirana in elita južno-slovanske mladine preganjana.

V takem vrenju se je medtem v Srbiji pripravljala udarec proti — Turčiji. Vsi, ki so zahtevali neposredno akcijo Srbije proti dvojni monarhiji, so v tem vrenju med južnimi Slovani v Avstro-Ogrski videli same Srbe, dočim so vsak avstromadžarski reakcionaren čin smatrali za delo Hrvatov in katoliške duhovščine, zlasti po protisrbskih demonstracijah v Zagrebu in drugod. S tem se je sovraštvo proti Hrvatom čedalje bolj stopnjevalo celo med ljudmi, ki bi jim stvarne razmere v Hrvatski morale biti znane. Na seji kronskega sveta pod kraljevim predsedstvom je Pašić kot šef vlade branil tajno pogodbo z Bolgarsko za vojno proti Turčiji, glede na zahtevo »črnorokcev« za takojšnjo akcijo proti Avstro-Ogrski, da sicer priznava revolucionarno gibanje med srbskim življem v dvojni monarhiji, ne zaupa pa Hrvatom. Zato je zahteval, da je edino politično modro, ukloniti se želji Rusije in skleniti sporazum z Bolgari, da se tako najprej reši vprašanje osvoboditve Srbov izpod Turčije in šele potem po preteku nekaj let odpočitka, naj bi se mislilo tudi na Srbe v Avstro-Ogrski.

V ta čas pada tudi izjava Milovanovičeva: »Srbski in bolgarski narod nimata ničesar, kar bi ju ločilo, pač pa imata skupne interese, ki jih je treba braniti. Treba je, a da se ne izgubi niti minute, da se inteligenca obeh slovanskih držav prepoji z idejo sporazuma, zakaj pred nami se pojavlja velika zgodovinska vloga. Trenutek je ugoden: sedaj ali nikdar! Čas je, da se končajo germanske spletke...«

Ko je Pašić kmalu nato pripravljala tla v Sofiji za obisk kralja Petra bolgarskemu kralju Ferdinandu, se je izrazil srbski ministrski predsednik še jasneje: »Macedonija, Bosna in Hercegovina polagajo vse nade na nas... Jadransko morje je potrebno Srbiji, Egejsko morje pa Bolgariji. Ta dva morja morata prej ali slej spirati obale naših dveh držav...«

Čim so se duhovi nekoliko polegli, je kralj Peter odšel na obisk v Petrograd. Vračajoč se iz Rusije po Donavi, se je izkrcal v Somovitu na bolgarska tla z vednostjo ruskega carskega dvora. Kralj Ferdinand mu je prišel naproti v Pleven. Pri medsebojnem pozdravu je kralj Peter med drugim izjavil tudi to-le: »V Rusiji ne krijejo simpatij za Bolgare in Srbe. Srečni bi bili, ko bi se dosegel sporazum med obema bratskima narodoma. Slovanska ideja to zahteva... Lepa je Bolgarija in njeno ljudstvo je dobro. Tudi Srbi so dobri. Pravica na Balkan pripada njim; edino njim in nikomur drugemu...«

Tako je prišlo srečno do uspešne prve balkanske vojne. Turki so bili potisnjeni z združenimi močmi izza čataldžske obrambne črte in vsi štirje zmagovalci so znatno povečali svoja ozemlja.

Toda Macedonija je postala jabolko razdora, kar je bilo končno le povod, ker med Srbi in Bolgari je globoko ukoreninjena miselnost, da na Balkanu ni mesta dvema enako močnima slovanskima državama. Zato je razumljivo, da je opozicija, ki je v bistvu zastopala politiko »naoružanog naroda« (»črnorokcev«), zahtevala v tajni skupščinski seji, da se Bolgarijo takoj napade in naj se ne čaka, da se njena vojska približa Srbiji. Verjetno je torej splošno mnenje, da je politikujoče srbsko oficirstvo izzvalo predčasen spopad srbsko-bolgarskih armad na meji in da je očitek za hrbtnost Bolgarski leta 1913. še nedokazan.

Vojna l. 1912. in 1913. se je torej končala povsem v zmislu intencij ruske politike in ob bolgarskem porazu se je tudi Avstro-Ogrska zavedla svojega moralnega mačka. Toda nazaj ni bilo več poti.

Tajna prevratna organizacija in po njej tudi parlamentarna opozicija je vse vojne uspehe štela v zaslugo izključno vojski, odnosno njenim oficirjem, dočim se je vlada ponašala z diplomatskimi zmagami. Zato si je težko zamisliti v dušo povprečnega Srba, kaj je občutil, ko je vsa Srbija zaradi prepira o zaslugah tičala v opojnem mamilu samohvalisanja, da je po kratkotrajnih dvojnih vojnah Srbija še enkrat večja, da bdi nad njo pokroviteljska roka ruske politike in da celo v inozemstvu kujejo slavospeve srbski vojski. Kaj so bili njemu, kraljeviču Marku z zmagoslavnim buzdovanom, vsi ti mali pritlikavci Bolgari, Hrvatje in Slovenci! Hlapci, nič drugega kot hlapci, ki danes služijo temu, jutri onemu gospodarju... Prodane duše..., ki bodo prej ali slej služile tudi vsemogočnemu srbstvu.

V tem silnem ponosu se je dvignilo oboroženo politikujoče oficirstvo l. 1913. in ob znanem občnem zboru »Oficirske zadruge« je završalo. Pašićeva vlada je padla, a kot žrtev je zopet obležal — Protić. Napetost je bila v zakulisju tako silna, da je resno ogražala celo najvišje ustavne institucije. Opozicija je z vso silo navalila, da se izvršijo nove volitve, dasi takratni skupščini še ni potekla legislativna doba. Obstrukcija je končno prisilila vlado na popušcanje, da je po razpustu skupščine takoj razpisala nove volitve. Vojni dogodki so prehiteli te priprave, volitve se niso izvršile in radikalna stranka s Pašićem na čelu se je vzdržala na ta način na krmilu države skozi vso vojno. Težko je danes domnevati, kaj bi se bilo zgodilo, da so se volitve izvršile, in sicer v prilog opoziciji.

Dasi je takoj po zavzetju Skoplja l. 1912. Protić zamenjal generalštabnega polkovnika Dimitrijeviča-Apisa na položaju žandarmerijskega komandanta s polkovnikom Slovencem Jankom Vukasovićem-Štibiljem, je Dimitrijević še naprej vodil vso špijonažno službo v Bosni in Hercegovini. Vojska je bila trdno v rokah prevratne organizacije in vlogi med vlado in vojsko sta bili zamenjani.

Zato so se priprave za zrevolucioniranje duhov v Bosni vršile nemoteno dalje in ni izključeno, da morda celo proti volji odgovorne vlade.

Politični pregled.

Zunanjepolitični dogodki. Kulturni boj v Mehiki. Mehika je že v preteklem stoletju bila pozorišče neprestanih divjih notranjih bojev in prekucij. Po dolgotrajnih bojih med konservativci in liberalci so slednji zmagali in l. 1857. ustvarili svobodomiselnost ustavo. L. 1917. izpremenjena ustava ima strogo proticerkveno obelje. Ločitev cerkve od države se je izvršila brez sporazuma in ne s stališča svobode za obe strani, marveč na temelju popolne in brezobzirne državne nadoblasti nad cerkvijo, ki je bila v izvajanju svoje oblasti od države omejevana. Sedanji predsednik v Mehiki, Calles, socialistični prevratnež, je pa šel še dalje in preko okvira ustave začel preganjati cerkev, ki je bila že po ustavi iz javnega življenja izrinjena in potisnjena samo med cerkvene zidove in v privatne šole. Calles je izdal izvrševalne naredbe k ustavi, ki so stopile 1. avgusta v veljavo in po katerih smejo božjo službo opravljati samo duhovniki domačini, ako dobe od države za to dovoljenje. Izven cerkve je vsak verski kult prepovedan. Zasebne šole se zapro in verouk je tudi izven šole prepovedan. Vse verske spomenike je vlada dala odstraniti. Ti ukrepi so katoličane silno razburili, ker so jih katoličani smatrali kot bojno napoved verskemu čuvstvanju katoličanov, dasi je prebivalstvo skoro izključno katoliško. Cerkev je videla v teh naredbah ogroženo možnost vsakega svojega delovanja in je odgovorila z interdiktom, ki mu je sledila konfiskacija cerkvenega premoženja, če moremo o njem sploh govoriti, ako izvzamemo cerkvene bogoslužne zgradbe, ker vse drugo cerkveno premoženje je bilo že prej od države konfiscirano. Calles je dal cerkve zapreti, pri čemer je prišlo do številnih krvavih spopadov med verniki in policijo, da je moralo priti policiji na pomoč vojaštvo. Katoliško čuteče prebivalstvo je napovedalo gospodarski bojkot. Sv. oče je ameriškim romarjem iz Argentine in Urugujaja označil proticerkveno politiko mehikanske vlade z izredno ostro obsodbo, rekoč: »Ta preganjanja imenovati krivična, bi bilo pre-malo. So divja, brezbožna in grozovita.« Mehikanski škofje so se zanašali tudi na pomoč drugih držav, ker so bili prizadeti tudi katoliški državljani drugih držav, ki imajo v Mehiki svoje cerkve, predvsem na Združene države Severne Amerike. Ameriški poslanik v Mehiki Sheffield je pač v znamenje protesta zapustil Mehiko, ali diplomatični stiki med obema državama s tem niso bili prekinjeni. Združene države hočejo pač ščititi svoje državljane v Mehiki, vsak drug korak pa smatrajo kot

vmešavanje v notranje razmere druge države. Zdi se, da hoče Calles formalno nekoliko popustiti in odločitev v tem boju prepustiti kongresu in sodiščem, ker upa tam na zmago.

Revolucija na Grškem. General Kondilis je 23. avgusta s pomočjo svojih somišljenikov v armadi izvršil državni prevrat na Grškem. Zaroto je pripravljaj povsem tajno, da vohuni diktatorja Pangalosa niso niti slutili, kaj se pripravlja. Pangalos se je hotel rešiti z ladjo Pergamos in je upal upor zatreti, ker je poveljnik mornarice zvest njegov somišljenik. Odločil je pa tudi v tej revoluciji Solun, ker se je poveljnik solunske garnizije Otonais pridružil revolucionarjem in pozval poveljnika mornarice, da naj ne poizkuša pomagati Pangalosu. Pangalos je bil na ladji ujet, bo eskortiran na otok Egina in po Kondiljevi izjavi postavljen pred vojno sodišče. Vlada je bila v celoti aretirana, po večini so bili pa ministri zopet izpuščeni, ko sta se vse vojaštvo in mornarica pridružila revolucionarjem in je vsa grška javnost pozdravila prevrat. Pangalosa so imenovali prej patrem patriae, očeta, rešitelja domovine, po njegovi aretaciji pa ni veliko manjkalo, da ga ljudstvo ni linčalo. Usoda diktatorjev! Ko je Pangalos nastopil kot diktator in razpustil parlament, udušil vsako svobodno gibanje ter onemogočil nastop političnim strankam, so široke plasti naroda njegov nastop simpatično pozdravljale, pričakujoč, da bo napravil red v državi. Toda kmalu se je pokazalo, da je vsak, tudi najslabši parlament boljši od diktature, so se simpatije naroda izpremenile v antipatijo do diktature Pangalosome. Ker pa je ljudstvo bilo potlačeno, si nihče ni upal ziniti besede. Svoboda časopisja je bila popolnoma zatrti in s tem zamašen zadnji ventil za izliv narodnega gneva. Pangalos bi se bil mogel vzdržati, ko bi bil znal popuščati, uvajati zopet demokratični režim in tako pridobivati javno mnenje zase. Pa že volitve, s katerimi se je dal »izvoliti«² za predsednika republike, so bile prava farsa in so pokazale, da vsakega diktatorja plašijo pred pametnim popuščanjem sence njegovih prejšnjih dejanj. Zdi se, da se je Kondilis iz tega nekaj naučil, ker izjavlja, da hoče povrniti ljudstvu zopet politično svobodo in izvesti že meseca oktobra volitve v parlament. Takoj prve dni je dal časopisju svobodo tiska in je sestavil vlado. Toda vojaški prekucuhci so vedno nevarni, ker ne dajo radi iz rok oblasti in se vzdržujejo s pomočjo armade. Naravno je, če sledi tej nova vojaška prekucija, in tako dežela ne more priti do potrebnega miru.

Pogodba med Grško in kraljevino S. H. S. Tik pred svojim padcem

je Pangalos sklenil z našo državo konvencije glede svobodne cone v solunskem pristanišču za našo državo in glede spora zaradi železnice Gjevgelija-Solun ter prijateljsko pogodbo. Ne konvencije, ne prijateljska pogodba niso bile objavljene, iz uradnih poročil pa je razvidno, da je naša država utrpela precejšnjo gmatno škodo v vprašanju železnice, katere akcije je svoj čas za visoke vsote kupila. Prvi uspeh prijateljske pogodbe je pa bila skupna nota naše države, Grške in Romunije Bolgariji zaradi komitaških vpadov. Pogodbo in konvencije je pa Kondilis suspendiral, češ da jih je predložil parlamentu in s tem dvignil njihovo moralno vrednost. Postopanje našega zunanjega ministrstva v vprašanju skupne note z Romunijo in Grško Bolgariji zaradi komitaških vpadov na naše ozemlje se v političnih krogih smatra za nespretno, ker se je z lansiranimi vestmi v inozemstvu vzbudilo tam mnenje, da bo nota imela obliko ultimata, na kar se pa ni niti mislilo, in se je vsled nastopnega več dni trajajočega molčanja od naše strani mislilo, da smo doživeli pri tem diplomatičnem aktu poraz, da se je vsled nastopa Anglije nota omilila in da se z molčanjem hoče ta poraz prikriti. Bolgarija se je hotela vprašanju izogniti in rešitev spora prenesti pred Društvo narodov, da bi tam mogla sprožiti macedonsko vprašanje. Velesile pa v to niso privolile. Vendar Bolgarija na noto še ni odgovorila, češ da so se razmere v Grčiji spremenile in je treba počakati, če sedanja Grška vlada soglaša z noto. Bolgarija v tem vprašanju ne postopa odkrito in ne kaže dobre volje za prijateljske odnose z našo državo, zdi pa se, da se zanaša pri tem na zaščito ene izmed velesil. Fr. S.

Notranjepolitični pregled. Uzunovičeva vlada je poslala narodno skupščino predčasno na počitnice, da se je iznebila neprijetne kontrole in da zajezi borbenost med strujami v radikalni stranki, ki je vedno močnejša, kadar so poslanci zbrani v parlamentu. To ji je bilo potrebno zlasti še, da more nemoteno od parlamentarne kontrole voditi občinske volitve v Srbiji in Črni gori, ki so se izvršile 15. avgusta. Za moč in moralni prestiž sta se borili radikalna in demokratska stranka, druge stranke niso prišle v poštev. Obe stranki izjavljate, da sta z izidom volitev prav zadovoljni. Radikalni, češ da so dobili v svojo oblast od 2145 občin v Srbiji okrog 1500, demokrati pa, da je število njihovih glasov od prejšnjih volitev naraslo za več stotisoč, da so sicer nekatere občine, kakor Valjevo, izgubili, zato jih pa mnogo nanovo priborili. Pri nekaterih občinah je šlo samo za par glasov. Točne statistike, ki bi podala pravo sliko, pa ni. Za presojanje politične moči kake stranke ni dovoljna navedba števila občin, ki si jih je stranka priborila, marveč je potrebno vedeti za razmerje oddanih gla-

sov. Največjega pomena pa so bile volitve v Belgradu, kjer je vsled cepljenja radikalov med pasičevcem Bobičem in strujo ministra notranjih del Bože Maksimoviča zmagala kot relativno najmočnejša stranka Davidovičeva demokratska stranka. Dobila je 6578 glasov, maksimovičevci so dobili 6226 in bobičevci 2521 glasov.

Odkar ima parlament neprostovoljne počitnice, ki utegnejo trajati do približno 20. oktobra, se politični razvoj ni premaknil naprej. Ista slika kakor je bila v prvi polovici julija; Uzunovičeva vlada, v kateri ni avtoritativnih osebnosti, svoji nalogi spričo težkega gospodarskega položaja ni kos, v vladi sami ni opažati enotno zasnovanega cilja in to vsled nesoglasja med HSS in radikali, na drugi strani pa, ker zasleduje minister za notranje zadeve druge cilje kakor šef kabineta, če slednji ima sploh kak drugi cilj, kakor da se obrzdi na vladi. Radičevci so prepričani, da sedanja kombinacija ne more držati, ker morajo biti zgolj poslušno orodje radikalov, radikali pa izkoriščajo svoj položaj, da v odgovor na gostobesedne Radičeve govore spravljajo HSS v vedno težji položaj ter se očitno norčujejo z Radičem. Radič zagotavlja svojim ljudem, da bo minister za šume in rude dr. Nikić moral pustiti svoje mesto kakemu drugemu radičevcu, ministrski predsednik pa izjavlja, da mu sploh ni nič znanega, da zahteva Radič izločitev dr. Nikića. Slednje je tudi mogoče, ker je znano, da je g. Radič na shodih govoril o mnogih svojih zahtevah, o katerih pa v ministrskem svetu ni črhnil niti besedice in je molčal kot riba.

Opaža se edino orientacija notranjega ministra za takoimenovano četrtlo stranko v državi, ki naj bi jo ustvarili deli vseh dosedanjih pomembnejših strank med Srbi, Hrvati in Slovenci, izvzemši Samostalno demokratsko stranko, ki bi brez dosedanjih načelnikov strank prevzeli državno krmilo v roke. Med radičevci bi prevzel vlogo dr. Nikić s svojo skupino in posl. Preka z drugimi nezadovoljniji v poslanskem klubu HSS, ki jim predsedna neplodno Radičevo demagoštvo.

V politični atmosferi, kakor je pri nas, tak poizkus ne bi bil povsem nemogoč, ker za mnoge politike niso merodajni programi in stvarna opredelba, nego osebno koristilstvo, vendar se nam zdi, da bi taka orientacija v državni politiki doživela konečno velik fiasko in bi pravilni in moralni razvoj politike samo zadrževala in zato škodovala.

Parlamentarizem, ki že danes pomeni krinko za prikrito diktaturo, bi bil potisnjen še bolj ob stran. Parlament bi služil še bolj kot danes samo za tarčo in nanj bi padala samo odgovornost, sam bi bil pa brez moči in bi prišel ob vso veljavo, ki je že danes nima mnogo več. Ne sme se pa pozabiti, da ni parlament kriv, da so njegovo sedanjo sestavo diktirale nesvobodne voli-

tve in da večinske stranke v parlamentu z neparlamentarnim postopanjem in brskiranjem parlamentarizma nosijo same in vso odgovornost za razmere, tembolj, ker vsak parlamentarec z odprtimi očmi vidi, da se parlamentarizem hoti in namenoma ubija, da bi ljudstvo izgubilo vero v demokracijo in parlamentarizem. Fr. S.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednjo publikacijo:

Seton-Watson R. W.: Sarajevo, studija o vzročnih svetskega rata. Zagreb, 1926. Izdanje »Nove Evrope«. Str. 214. — Da kulturni svet ne more preiti in tudi še dolgo ne bo prešel preko vprašanja krivcev svetovne vojne, je več kot razumljivo. In v središču tega vprašanja stoji ravno vprašanje sarajevskega atentata, ki je dal, kakor znano, neposredni povod za vojno. Centralne velesile so delale med vso vojno zanj odgovorno službeno Srbijo in še danes ni število onih vplivnih osebnosti, ki kažejo na Srbijo kot pravo povzročiteljico vojne, ravno majhno, zato bo to delo znamenitega angleškega publicista zanimalo najširše kroge, zlasti pa nas Jugoslovane, ki smo na tem vprašanju zainteresirani še prav posebno. Delo je razdeljeno v deset poglavij, in sicer: spor med Avstrijo in Srbijo, balkanske vojne, jugoslovansko revolucionarno gibanje, nadvojvoda Franc Ferdinand, umor nadvojvode, kdo je odgovoren za atentat, priprave grofa Bechtolda za vojno, varanje Evrope, avstrijski ultimatum Srbiji, in zaključek. Velezanimivo in bogato dokumentirano delo naj dokazuje, kar pravi avtor sam v predgovoru k cirilično tiskani »jugoslovanski izdaji«: 1. da je bil sarajevski atentat le končni dogodek v spontanem pokretu, ki se je razvijal v Bosni in na Hrvaškem in ki ga Srbija ni mogla preprečiti; 2. da je Avstro-Ogrska s svoje strani še pred vojno sistematično pripravljala pokoritev Srbije; in 3. da se je Avstro-Ogrska končno odločila, da ostane pri svojih napadalnih namenih, ki je vedela, da ji je pomoč Nemčije zagotovljena za vsako ceno. Povod za to delo je dal pisatelju znani članek Ljuba Jovanovića v almanahu »Krv Slovenstva«, ki je vzbudil toliko senzacijo po vsej Evropi, a kateremu Seton-Watson ne pripisuje verodostojnosti. Zunanja oblika knjige je jako lična. — ec.

Kulturni pregled.

Cirilova knjižnica. V založbi mariborske Cirilove tiskarne izhaja že vsa poveljna leta knjižna zbirka z zgorajšnjim naslovom. V javnosti je ostala doslej še skoro neopazena, čeprav so zavladale na našem knjižnem trgu zadnji dve leti take razmere, da nam bo pomenjala izdaja vsake nove knjige skoro že kmalu kulturni dogodek. Ob-

činstvo, ki ima še kaj ljubezni do knjige, živi v vedno težjih gmotnih razmerah, a oni sloji, ki bi knjige lahko kupovali, pa zanje nimajo zmisla. Te razmere morajo s strahom in skrbjo navdajati vsakega, ki mu je pri srcu naša kultura in skrajni čas bi že bil, da začnemo prav resno razmišljati o protikupekli. Nekoč tako agilna založništva kakor Jugoslovanska knjižarna, Učiteljska tiskarna, Tiskovna zadruga itd. so skoro popolnoma ustavila izdajanje novih publikacij, a zadnje mesece se nahaja baje v krizi celo Zvezna knjižarna s svojo »Splošno knjižnico«, v katero smo stavili toliko upov. Morda bi ne bilo odveč, če bi pokazala v tem pogledu tudi založništva sama nekoliko iniciative ter skušala s pomočjo javnosti najti primernih potov in sredstev, da pridemo iz sedanje krize, kajti popolna desorganizacija našega knjigarstva je očitna tudi vsakemu lajku.

V tej žalostni stagnaciji je tem bolj razveseljiv vsak pojav tihih, a vztrajnih prizadevanj, kakršna nam kaže mariborska »Cirilova knjižnica«. Izdala je v zadnjih letih naslednje zvezke:

- I. Capuder K.: Naša država (razprodano),
- II. Lenard L.: Jugoslovanski Piemont,
- III. Lenard L.: Slovenska žena,
- IV. Moj stric in moj župnik,
- V. in VI. Whyte Melville: Gladiatorji,
- VII. Wells: Zgodba o nevidnem človeku,
- VIII. Orczy B.: Dušica,
- IX. Conan Doyle: V Libijski puščavi,
- X. Bennett-Paulus: Živ pokopan,
- XI. Illemo Camelli: Izpovedi socialistov,
- XII. Burroughs: Džungla (dva dela),
- XIII. Lešnik: Sumi, šumi Drava,
- XIV. Slovenske gorice (razprodano),
- XV. Ereckmann-Chatrian: Zgodbe napoleonskega vojaka,
- XVI. Fogazzaro A.: Mali svet naših očetov.

Po veliki večini so torej to prevodi tujih del. Čeprav bi želeli, da bi dobili vmes tudi kaj izvirnega leposlovja, je vendarle že med temi zvezki nekaj prav važnih pridobitev (n. pr. B. Orczy, Fogazzaro), ki vsekakor zaslužijo večjo pozornost. Prav odločno pa moramo odsvetovati dvojno prevajanje. Kakor smo dobili pred par leti skoro istočasno kar dva prevoda »Tunela«, tako smo dobili sedaj popolnoma istočasno dva prevoda Burroughsa, čeprav pod dvojnimi naslovom (»Džungla« in »Tarzan«). Več kot potratno je namreč tiskati istočasno kar dva prevoda istega dela, dočim nam manjka na vseh koncih in krajih sredstev za najvažnejša druga izdajanja. Prav odločne graje vredna je tudi zanikna zunanja oprema. Pri 16 zvezkih iste edicije imamo že kar pet zunanjih formatov in niti oba zvezka istega dela (n. pr. »Gladiatorjev« in »Džungla«) nista izdana v enakem formatu, za kar gotovo ni prav nobenega opravičila. Na drugi strani je pa treba

podvariti izredno nizko ceno, ki omogoča nakupovanje najširšim slojem. Celih 448 strani obsegajoče Fogazzarovo delo »Mali svet naših očetov« stane n. pr. komaj 28 Din, a ostali zvezki so po 4—18 Din. Nabavijo si to knjižnico lahko vsaj vse naše društvene knjižnice, ki posvečajo zadnja leta nakupu novih knjig vsekakor mnogo pozornosti. Podeželske knjižnice so in morajo biti slejkoprej najvažnejše ljudsko prosvetne ustanove, zato morajo stati tudi v središču našega zanimanja, dočim opazujemo v zadnjih letih žal neko pojemanje njih delovanja. —c.

Socialni pregled.

Kako naj je stališče našega uradništva nasproti vprašanju redukcije plač?¹ V naši državi je mnogo uradniških organizacij. Kolikor morem pregledati, smatrajo vse za svojo glavno in edino nalogo, izboljšati materialno stališče uradništva. V javnosti nastopajo vedno le takrat, če jim preti neposredno poslabšanje materialnega položaja državnih nameščencev ali pa so nastopale, ko je vsled valutnih katastrof postajala določena plača državnih uslužbencev taka, da njena silno zmanjšana kupna moč ni bila sposobna kriti niti najnujnejših zahtev prehrane.

Zdi se, da so si te organizacije vzele za zgled mezdni boj delavstva zoper kapitalista, boj, ki ga hočejo posnemati ne samo v ciljih delavskih organizacij, temveč tudi v metodah, namreč v nekem bojkotnem gibanju, najsi je to naperjeno tudi samo indirektno proti državi s tem, da se naj bojkotirajo kulturne institucije narodove. Nastane pa važno vprašanje, ali je razmerje uradništva do lastne narodne države res isto kot razmerje delavca nasproti kapitalistu in je li so oblike in sredstva boja smotrena in umestna v obeh slučajih enako? Zdi se mi, da je to treba zanikati. Uradništvo narodne države nasproti lastni državi nikakor ni v tistih odnosih, v kakršnih je delavstvo nasproti kapitalistu.

Sociološko pogledano obstoji svojevrstna interferenca odnosov med uradništvom in narodno državo. Naše državno uradništvo je delojemalec države, toda ono si je na poseben način **samo sebi tudi delodajalec**. Pojav, da se socialni krogi križajo, ni v družabnem življenju nič redkega. Velika večina individujev po svojih različnih interesnih sferah pripada raznim socialnim skupinam,

¹ Uradništvo se z vsemi izvajanji g. Lajovic ne strinja, a objavljamo članek zato, da bi sprožili resnejše in meritorno razpravljanje o uradniškem vprašanju, ki je postalo pri nas zlasti zadnja leta prav aktualno socialno vprašanje. — Uradništvo.

katerih interesi se med seboj ne vjemajo, se križajo ali si celo lahko tudi nasprotujejo.

Tudi naš uradnik ni samo uradnik, temveč je tudi državljan, ki enako vsakemu drugemu državljanu, poslušujoč se svojih političnih pravic, vpliva na državno življenje. Kolikor večina uradništva pripada narodovi inteligenci, je njen vpliv na državno življenje v toliko večji meri, kolikor je ravno narodova inteligenca po svojih duševnih sposobnostih poklicana voditi narod in s tem tudi politično dogodevanje v državi.

Proti državi idoča nasilna sredstva, kolikor niso stvarno utemeljena, pokažejo svoje slabe posledice končno le zopet na državljanih in s tem torej na uradništvu samem.

Praden se uradniške organizacije smejo odločiti za kaka represivna sredstva, je treba, da stvarno premočnejše potrebe države in svoje lastne, da proderejo pri tem do korenine zla in najdejo ono remeduro, katera bi bila sposobna ne samo za trenotek, **temveč za stalno** garantirati ugodno stanje bodisi uradništvu, bodisi državi. **Zakaj interesi obeh so v bistvu konformni in identični.**

Zdi se mi gotovo, da je z ozirom na premoženjsko stanje in z ozirom na pridobitvene možnosti in sposobnosti naroda v tej državi dan zanjo nekak standard, nek maksimum izdatkov, katerega država ne more prekoračiti, ne da bi zadržnila vrat našemu gospodarskemu življenju. Čisto naravno bo šla tendenca države in našega naroda za tem, da se ta standard zniža po možnosti in čimdalje bolj. Pri tej naravni in absolutno neizogibni tendenci nastane za uradništvo vprašanje: kaj storiti, da si uradništvo izboljša svoje materialno stanje ali vsaj, da si ga ne poslabša?

Mislím, da za to ni drugega sredstva, kot najti take **organizacijske oblike dela** na vseh raznih poljih uradniškega udejstvovanja, ki bi dale možnost, da se z istim delavnim naporom delovni rezultat poviša, podvoji, potroji itd. (Konec prihodnjič.) A. Lajovic.

Nekoliko odgovora. G. dr. Ušeničnik me je s svojim odgovorom na mojo kritiko njegovega »Socialnega katekizma« spraval skoro v zadrego. Ne morda, da so se pod težo njegovih dokazov moji ugovori znašli v nič, tako da jih ne bi mogel nič več uspešno braniti. Vprav narobe. Če so moje trditve sploh kedaj vzdržale kritiko, tedaj so jo brez dvoma v tem primeru. Zato sem glede tistih, ki so pazljivo in s premislekom prečitali mojo kritiko in dr. U.-ov odgovor nanno, popolnoma brez skrbi. Naj le gredo in še enkrat presodijo, ali je dr. U. le eno moje trditev z dokazi ovrgel! (Edino k sklepu, kjer odgovarja na mojo pripombo, da bi moral socialni katekizem izveneti v pozitivne in izvedljive zahteve in ne v utopizem, mu

moram dati toliko prav, da morda res nisem v svoji kritiki dovolj poudaril tudi raznih pozitivnih in izvedljivih njegovih zahtev. V tem pogledu je bila moja kritika morda res nekoliko nepopolna in zato to tukaj rade volje popravljaj. Rad sicer priznam dr. U.-u ne samo, da je povedal v svojem odgovoru marsikaj resničnega ter je brez oklevanja popravil oziroma dopolnil to in ono v svojem katekizmu; priznati moram tudi, da je popolnoma pravilno zavrzel nekatero napačno — samo ne mojo! — misel oziroma trditev. Ali baš v glavnem mi je odgovoril tako, da sem razočaran pričel resno dvomiti, ali imajo polemike v takih in podobnih vprašanih sploh še kaj zmisla. Zakaj če mi niti dr. U., ki je brez ozira na njegovo ogromno znanje ena naših najbolj jasnih glav, ne sledi v mislih, ki so mu morda nekoliko tuje in mi potem odgovarja, kakor da res samo radi tega, »ker je njegov 'Socialni katekizem' kot učbenik v rokah toliko naših Orlov«, kaj naj potem pričakujem od večine čitateljev in morda celo od ljudi, ki se z vprašanji, za katera tu gre, vobče nikdar niso temeljiteje bavili? Ali ni po tem res najbolj pametno trditi enostavno svoje in zlasti svoje nazore, ne meneč se za ugovore s katerekoli strani?

U. se brani, da je označil svoj nauk v katekizmu z imenom »Krščanski socializem«, češ, da to ime njegovemu nauku po resnici in pravici pristoji, ter skuša to tudi utemeljiti. U.-ovega dokazovanja sicer ne morem priznati. Zakaj v tem primeru bi bil socializem n. pr. tudi moderni liberalizem, ker hoče tudi on »urediti družbo po pravičnih socialnih načelih in interes posameznikov podrediti zahtevam socialne blaginje«. (Cfr. Hobhouse-Ogris: Liberalizem.) Pa recimo, da ima U. navsezadnje tudi lahko prav. Kajti končno vendarle ni glavno ime. Če dr. U., ki se je doslej ravno nasproti meni protivil imenu krščanski socializem, sedaj naenkrat smatra, da bi poleg delavcev tudi kmetje, obrtniki, uradniki in končno tudi zares krščanski industriji mogli in pravzaprav morali biti krščanski socialisti, je to — kako bi rekel — stvar okusa ter ne pomeni samo na sebi še nikake nesreče. Jaz nasprotno sem mislil in bom mislil, da je zares socialist (tudi krščanski) lahko nasplošno samo delavec, ni in ne bo pa to nikdar nasplošno niti kmet, niti obrtnik, niti uradnik in tudi ne industrijec. Zakaj kmet (namreč pravi kmet, ne kak bajtar) je kmet, on ima svoje težave in svoje interese ter zaradi tega tudi po svoje misli in ravna. Isto velja o obrtniku in uradniku prav kakor o industriju, ki je in ostane kapitalist. Vsi ti od prvega do zadnjega pa so lahko kljub temu dobri katoličani, če se le držijo krščanskih načel ter po njih živijo. V tisoč podrobnih, praktičnih vprašanih pa se lahko kljub temu borijo — seveda ne s sovraštvom razrednega boja —

tudi proti socializmu zopet pravih, zares krščanskih delavcev. Je pač tako, da se resnica, še bolj pa pravica uveljavljata v življenju ponajveč le potom boja.

S tem jaz niti najmanj ne zahtevam, kot misli dr. U., da bi oziroma naj bi kdo hotel (podčrtal jaz) »urediti družbo predvsem z delavskega vidika«, ne da bi se zadostno oziral tudi »na upravičene zahteve drugih«. Kaj takega nisem jaz nikdar nikjer zahteval; trdil pa sem ter se dobro zavedam tega, da kljub najboljši volji biti zares objektivni, človek v praktičnih življenjskih vprašanih — in za ta gre, ne pa za kakšne tendence — tega ne zmore, pa naj se piše Gosar ali pa Ušeničnik.

Sicer pa tu vobče ne gre za to, kaj kdo hoče. Da hočemo in moramo hoteti živeti v bratski vzajemnosti na temelju krščanskih načel, to je, vsaj za nas katoličane, vendar nesporno. Gre v resnici le za to, kako in kaj se v življenju resnično dogaja in potem za to, kako praktično dosežemo tisto pravično sredo, kjer bo prava solidarnost vseh koristnih in potrebnih stanov resnično dosegljiva. Tu pa naj se dr. U. vendar enkrat loti ter naj po načelih svojega krščanskega »socializma« določi n. pr. praktično mejo, do katere naj sega pri nas carinska zaščita na eni strani domače industrije in na drugi strani našega domačega poljedelstva. To je brez dvoma eno najvažnejših vprašanj, ki se tiče prav vseh stanov in slojev in ki je kakor nalašč pripravno za to, da se na njem preizkusi pravilnost te ali one gospodarsko-socialne teorije. Če najde dr. U. vsaj približno pravo rešitev, mu bomo vsi iz srca hvaležni. Čakati pa, da bo stvar prej jasna in nedvomna, preden se odločimo, ne moremo. Eno ali drugo carinsko politiko moramo imeti in zastopati še danes, prav kakor mora mlad človek prav živeti še davno prej, preden si je ustvaril svoj svetovni nazor, če se sploh kdaj do njega dokoplje. Ali ne pomeni v očigled takim vprašanjem dr. U.-ov »socializem« le ponavljanje starih, že davno znanih resnic, ki jim, vsaj v naših vrstah, nihče ne oporeka. Za praktično življenje in njegove potrebe pa nam ta nauk silno malo nudi. Res je sicer, da vprašanja carinske politike tudi krščanski socializem, kakor ga jaz razumem, ne rešuje; ali on nam kaže tisto edino pot, po kateri moremo na osnovi krščanskih načel priti do kolikortoliko pravične odločitve v tej stvari. In ta pot je organizacija ne samo vseh katoliško mislečih ljudi, marveč tudi prav posebe vsestranska (ne samo strokovna) organizacija krščanskega delavstva. Po U.-ovem nauku ne pride siromak-delavec nikdar do popolne jasnosti, da ga v posvetnih rečeh teoretično tudi najbolj pristna krščanskosocialna načela ne bodo rešila, ako si ne bo sam kot delavec pomagal, ako se ne bo sam v družbi s svojimi stanovskimi tovariši prevdarno, pa odločno boril za svoje pravice.

Poleg tega pa moramo končno vendar tudi naglasiti, da niti načela krščanskega solidarizma (po U.-u socializma) ne gredo tako daleč, da človek ne bi bil upravičen in nasprotno celo dolžan misliti najprej nase in na svojo pravico ter se v njeno obrambo na kateremkoli področju in nasproti komurkoli posebe organizirati.

Zakaj torej naj bi bila nesreča, če bi se taki nazori razširili med delavsko mladino? Mar naj se danes organiziramo samo v obrambo svojih načel in ne v prvi vrsti v obrambo čisto praktičnih svojih interesov?

In končno, ali res tako malo verujemo in zaupamo sami v svoje krščanstvo, da se bojimo pogledati si odkrito iz obličja v obličje? Ali se je res treba bati, da bomo šli takoj narazen, če bomo drug drugemu priznali, da gledamo v čisto praktičnih zadevah življenje in svet vsak po svoje, eden kot delavec, drugi kot kmet, tretji kot obrtnik, četrti kot uradnik in peti kot kapitalist. Ali moramo res drug drugega (hoté ali nehoté, to je tu stranskega pomena) varati, da smo vsi krščanski »socialisti«, ker bi se takoj na življenje in smrt sprli čim bi drug drugemu priznali, da se naši vsakdanji praktični interesi v tisoč podrobnostih križajo ter si nasprotujejo?

Meni se zdi in izkušnja uči, da je ta strah prazen. Če si tu pogledamo čisto jasno in odkrito v oči, ni niti najmanj treba, da bi se iz tega izcimila kaka federacija samostojnih političnih strank, ki jo U. v skrajnem slučaju tudi še dopušča, marveč sem prepričan, da ne bo sedanja enotnost SLS radi tega prav nič trpela, pač pa se bosta stranka in ves naš pokret s tem le poglobila ter okrepila in ojačila. Prijatelj mi je nekoč ob podobni priliki rekel, da sem tantik resnice. Ne morem si pomagati. Če verjamem, da je resnica in če verjamem, da je Resnica Bog, potem ne morem drugače, kot da smatram strah pred resnico za znamenje pomanjkanja vere v Boga.

Glede spora o upravičenosti in neupravičenosti obrestovanja, ne bom dr. U. ponovno odgovarjal. Tudi tu se mi zdi, da po sedanji poti ne bova prišla skupaj.

Samo to naj pripomnim, da si je U. svoj odgovor na ta del moje kritike zelo olajšal s tem, da je vprašanje najemnine izločil, češ, da je samo drugačnega pomena, kaj da o nji misli. V sled te redukcije problema, ki jo U. omenja sicer šele proti koncu, mu je bilo na osnovi nekaterih netočnih trditev lahko napisati odgovor, ki se na prvi pogled zdi prepričevalen, ki pa visi v resnici popolnoma v zraku. Da se ne bo zdelo, da trdim tu nekaj samo pavšalno, naj omenim nekatere take trditve: Najprej mi na mojo pripombo, da je njegova beseda, po kateri je bistvo kapitalizma pravzaprav oduševstvo, kolikor gre za socialni kapitalizem, lahko resnično, ne velja pa glede gospodarskega kapitalizma, odgovarja: »Za kakšen kapitalizem pa naj bi šlo v socialnem katekizmu?«

In to prav tam, kjer govori o obrestovanju, ki je zares bistveno samo gospodarskemu, ne pa socialnemu kapitalizmu! (Pojem »socialni kapitalizem« je vobče tako nejasen in nedoločen, da lahko z njegovo pomočjo vse dokažeš. Zato pa bi moral dr. U., če je že hotel trditi, da je bistvo (socialnega) kapitalizma pravzaprav oduševstvo, prej čisto določno povedati, kaj razume pod »socialnim kapitalizmom«. Če bi to poskusil, bi moral povedati, da se kapitalizem po svojem socialnem značaju bistveno prav za prav niti ne razlikuje od različnih predkapitalističnih sistemov (suženjstvo, rimski latifundizem itd.). Zato pa tudi nima obrestovanje samo s »socialnim kapitalizmom« nikake bistvene zveze. Zle socialne posledice sedanjega gospodarskega kapitalizma izvirajo res predvsem iz (neomejenega) obrestovanja, nikjer pa ni rečeno, da so tam, kjer ni govora o obrestovanju, bistveno enako slabe socialne razmere izključene.) V naslednjem odstavku trdi U., da kapitalistični gospodarski sistem pravico delavcev do deleža na dobičku pri podjetju načelno (podčrtal jaz) odklanja. Res pa je, da bi (gospodarski) kapitalizem ostal kapitalizem tudi, če bi si delavci to pravico izvojevali. Zgleda zato že imamo. Dalje pravi U. prav tam: »Če se pa radi obrestovanja bogastvo na eni strani neomejeno kopiči itd.« Bogastvo se ne kopiči neomejeno radi obrestovanja vobče, marveč le radi neomejenega obrestovanja, katerega pa nisem jaz nikdar nikjer zagovarjal. — In potem sklepa U., da je »socialnogospodarski sistem s splošnim (ne neomejenim!) obrestovanjem — imanentno oduševske narave.«

Jasno je, da vseh teh trditev in sklepa, ki ga U. iz njih izvaja, sklicevanje na pisanje »Pravice« ni moglo utrditi.

Dr. A. Gosar.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednjo publikacijo:

Dr. Ščetinec Juraj: *Obrtniško pitanje*. Zagreb, 1926. Izdala Knjižnica Narodnega Preporoda u Zagrebu. Str. 96, cena 10 Din. — To je sedaj na našem knjižnem trgu menda prvo delce, ki res sistematično in izčrpno obravnava ta del velikega kompleksa socialnega vprašanja, zato ga pozdravljamo in priporočamo. Posamezna poglavja govore o važnosti obrtniškega stanu v družbi, o obrtništvu v prošlosti, o krizi malega obrata, o samopomoči, o obrtniških organizacijah, o pomoči države in občine ter o voditeljih obrtniškega stanu. Zeleti bi bilo, da bi pisatelj obravnaval še socialno politična vprašanja, ki se dotikajo obrtnišva še posebno, kakor so n. pr. vajeniško vprašanje, pomočniško vprašanje, socialno zavarovanje s posebnim ozirom na obrtni stan itd. S tem bi delce toliko pridobilo, da bi ga bilo treba prevesti tudi v slovenščino.

VZAJEMNA ZAVAROVALNICA

V LJUBLJANI, DUNAJSKA CESTA 17

je edini slovenski zavarovalni zavod, ki zavaruje proti požarnim škodam poslopja, premičnine in poljske pridelke ter zvonove proti razpoki. Sprejema življenska zavarovanja v vseh kombinacijah.

Strojne tovarne in livarne d. d. Ljubljana
Dunajska cesta št. 35.

Leta 1688 ustanov. **Zvonarna** Karlovška cesta 1.

Največja, najstarejša in najbolj vpeljana domača zvonarna, večkrat odlikovana na razstavah v svetovnih mestih, kakor: v Parizu, na Dunaju, v Pragi, v Trstu itd. Njeni prvovrstni zvonovi so razstavljeni na vsakokratnih vzorčnih velesejnih v Ljubljani in v Zagrebu.

Najboljši material. Krasni glasovi. Kratek dobavni rok. Absolutno konkurenčne cene. Ugodni pogoji. Zahtevajte cenik.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v posebnem lokalu v tovarni.

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti, priporočamo izvrstno našo pravo domačo Kolinsko cikorijo.

